

Zaprimljeno: 10.02.2010.

Stručni članak

UDK: 364 – 056. 49

KONTINUUM INTERVENCIJA PREMA DJECI I MLADIMA RIZIČNOG PONAŠANJA U FRANCUSKOJ

Dejana Bouillet
Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet

SAŽETAK

U radu je prikazan sustav socijalnih i pravosudnih intervencija prema djeci i mladima rizičnog ponašanja u Republici Francuskoj, temeljem zakonskih propisa i službenih statistika relevantnih društvenih institucija. Uz komentar specifičnog društvenog konteksta i definicije osnovnih pojmova, opisan je kontinuum intervencija od prevencije, preko prepoznavanja rizika te opservacije i procjene djeteta/mlade osobe, do socijalnih i pravosudnih intervencija. Iz prikaza je vidljivo nastojanje društva da se što je moguće kvalitetnije zaštite djeca i mladi, uz istodobnu zaštitu društvene zajednice od nepoželjnih ponašanja mladih. Radi se o vrlo složenom sustavu kontinuumu intervencija u kojem je moguće prepoznati brojne kvalitete (postupnost, decentralizacija, raznolikost i dr.), ali i slabosti (nedovoljna suradnja među institucijama koje su uključene u skrb o djeci/mladima, nedovoljna standardizacija pojedinih profesionalnih aktivnosti, neujednačena dostupnost intervencija u pojedinim pokrajinama i sl.). S time u vezi, ukazuje se na moguće pravce daljnjeg razvoja ovog sustava.

Cljučne riječi: djeca i mladi u riziku, kontinuum, socijalne intervencije, pravosudne intervencije

1. DRUŠTVENI KONTEKST

Francuska, jedna od najvećih europskih država i jedna od zemalja osnivačica Europske unije, prostire se na 552.000 km² zapadne Europe, gdje graniči s Belgijom, Luksemburgom, Njemačkom, Švicarskom, Italijom, Monakom, Andorom i Španjolskom. Teritorijalno je podijeljena na 26 pokrajina ili regija (22 kontinentalne i 4 prekomorske) koje se dijele na oblasti ili *departements* (fr.). Svaka regija ujedno predstavlja više-manje određeno zemljopisno područje s kulturnim i društvenim identitetom, ali i upravnu jedinicu koja, iako nema zakonodavnu autonomiju, raspolaže dijelom državnog proračuna.

Prema podacima *Nacionalnog instituta za statistiku i praćenje ekonomije (Institut national de la statistique et des études économiques, 2008)* Francuska ima 63.753.140 stanovnika, pri čemu 24,86% stanovništva čine osobe u dobi od 0 do 20 godina, a 22,29% osobe u dobi od 0 do 18 godina. 11.059.576 stanovnika je u dobi do 14 godina, a u dobi od 14 do 18 je 3.151.977 stanovnika. U Francuskoj, dakle, živi 14.211.553 ili 22,29% djece i maloljetnika. Prema podacima Ministarstva pravosuđa Republike

Francuske (*Ministère de la Justice, 2007a*), godine 2005. zbog činjenja kaznenih djela i prekršaja suđeno je 53.701 maloljetnoj osobi, pri čemu je 1.203 maloljetnika oslobođeno optužbe. Ukupno je za neko kazneno djelo ili prekršaj okrivljeno 52.498 maloljetnika. Najveći dio maloljetničke delinkvencije u Francuskoj čine imovinski delikti, nasilničko ponašanje te kaznena djela vezna uz zlouporabu ilegalnih sredstava ovisnosti. Inače, službeni podaci *Ministarstva pravosuđa Republike Francuske* pokazuju da tijekom vremena (u petogodišnjem razdoblju) pojava činjenja kaznenih djela od strane maloljetnih osoba stagnira, dok činjenje prekršajnih djela kontinuirano raste. Primjerice, godine 2001. bilo je 37.297 okrivljenih maloljetnih počinitelja prekršaja, a 2005. godine čak 53.173. Drugim riječima, u petogodišnjem je razdoblju činjenje prekršaja od strane maloljetnika u Republici Francuskoj poraslo za 70%. Uz to, u razdoblju od 1993. do 2001. godine, broj nasilničkih delikata porastao je pet puta, a od tada do danas uočen je trend stagnacije.

Inače, intervencije prema djeci i mladima poduzimaju se temeljem tri osnovna propisa. To su *Code civil*, *Code pénal* i *Code de la famille*. Oni, među

ostalim, uređuju pitanja koja se odnose na intervencije prema djeci i mladima s poremećajima u ponašanju i prema djeci i mladima u riziku, kao i funkcioniranje sudova za djecu/mlade. Socijalni je zakon prvi puta donesen 1804., kazneni 1791. godine, a Obiteljski zakon 1984. godine (prema *Association Française des Magistrats de la Jeunesse et de la Famille*, 2002). Od tada se oni nadopunjuju i mijenjaju mnogim odlukama, naredbama te izmjenama i dopunama zakona. Primjerice, 2007. godine (prema: Fabry, 2007) je usvojen zakon koji uređuje reformu zaštite djece i mladih, a promovira tri osnovna cilja:

1. kvalitetnija organizacija prevencije radi što je moguće ranijeg prepoznavanja djece u riziku, uključujući zaštitu i praćenje roditelja, kvalitetu socijalne integracije djeteta u školskom okruženju i dr.;
2. kvalitetnija suradnja između zdravstvenih, socijalnih i odgojnih službi u procesu praćenja i tretiranja djece te
3. uređivanje mogućnosti interventnog privremenog izdvajanja djeteta iz obitelji (radi aktualnih i prolaznih činitelja rizika) bez dugoročnih pravnih procedura.

Osnovna intencija pozitivnih zakonskih propisa kojima se u Francuskoj uređuju zaštita djece i mladih u riziku i postupanje prema maloljetnim delinkventima može se opisati kao nastojanje da se što je moguće kvalitetnije zaštite djeca i mladi, ali i nastojanje da se od nepoželjnih ponašanja mladih zaštiti društvena zajednica. S time u vezi, sociolog Mucchielli (2004) naglašava da je javnost osobito zabrinuta zbog nasilničkog ponašanja mladih, iako najveći rizik za društvo predstavljaju njihovi imovinski delikti. Istraživanja pokazuju da je nekoj vrsti imovinskog delikta tijekom 1994. i 1995. godine bila izložena jedna od četiri ispitanih osoba, a nasilničkom ponašanju jedna od dvadeset osoba. Isto je istraživanje pokazalo da je tijekom tri godine 6,6% bračnih parova bilo izloženo bar jednom agresivnom napadu mlade osobe (Pottier, Robert, Zauberman, 2002, prema: Mucchielli, 2004). Više od polovice tih napada uključivalo je prijetnje i verbalno nasilje, dok je manje od 3% ispitanika bilo izloženo fizičkom nasilju. I inače, posljednjih je godina pozornost francuske javnosti usmjerena na isticanje porasta maloljetničke delinkvencije, zagovarajući tezu da maloljetnici s kriminalnim radnjama počinju u ranijoj životnoj dobi i manifestiraju višu razinu agresije no što je to bio slučaj ranije. Istraživanja temeljena na samoiskazu ispitanika pokazuju, međutim, da razmjerno mali udio mladih

čini veći broj kaznenih djela, ali su ona ujedno i društveno opasnija (Wyvekens, 2004).

Stručnjaci se slažu u ocjeni da nerazmjernu u percepciji maloljetničke delinkvencije i njezine stvarne pojavnosti znatno pridonose mediji svojom pretjeranom usmjerenosti na izvještavanje o nasilništvu mladih, pri čemu se često oglašuju na stvarne pokazatelje (*Association Française des Magistrats de la Jeunesse et de la Famille*, 2002). To isticanje nasilništva samo po sebi ne bi bilo toliko opasno da ne aktualizira sve izraženija nastojanja političkih struktura da nasilništvo mladih suzbije mjerama koje u svojoj biti promoviraju nasilje (zabrane, zatvaranje, strogo kažnjavanje, ograničavanje slobode kretanja i dr.). Članovi Francuske udruge sudaca za mlade i obitelj ukazuju na sve prisutniju pomutnju u deklarativnoj i stvarnoj funkciji društvenih institucija u kojima mladi u biti ne uspijevaju kvalitetno ostvariti svoja prava i zadovoljiti vlastite potrebe. Neki autori čak govore o rastu tzv. *anti-institucijske kulture* čija je bit u sustavnoj kritici društvenih institucija koje su viđene kao instrumenti socijalne marginalizacije određenih skupina stanovnika (Mucchielli, 2004).

Opisano stanje zorno oslikava aktualan odnos policije i mladih koji se nalazi u svojevrsnoj „slijepoj ulici“. Poznato je, u većim gradskim četvrtima vrlo je izražena socijalna izolacija, gdje među stanovništvom ne postoje kvalitetnije međusobne interakcije. Na to se nadovezuju stereotipije o mladima kao „potencijalnim delinkventima“ i policiji kao „prijetnji“, gdje se svatko osjeća izolirano, ugroženo i nezaštićeno. Zaštitnička uloga policije i deklarativne intencije pozitivnog zakonodavstva u svakodnevnim se kontaktima policije i mladih sve manje prepoznaju, a masovne pobune mladih i napadi na predstavnike službenih institucija (vatrogasce, poštare, policiju, nastavnike, profesore i dr.) sve su češći. Na to se nasilje reagira nasiljem, dok stručnjaci ukazuju na dugoročne neželjene posljedice takve politike te pozivaju na potrebu snažnije afirmacije pedagoških paradigmi u tretiranju maloljetnih delinkvenata i drugih poremećaja u ponašanju djece i mladih.

Slijedom svega navedenog, moglo bi se reći da danas u francuskoj javnosti ne postoji dovoljno jasna razlikovna linija između maloljetnih delinkvenata i ostalih mladih, već se delinkvencija percipira kao obilježje ukupne mladeži. Budući da epidemiološka istraživanja poremećaja u ponašanju mladih ne postoje, a službeni podaci francuskih institucija ne upućuju na eskalaciju delinkventnog ponašanja mladih, o stvarnim razmjerima pojave teško je suditi. Ipak, činjenica je da eskalacija nasilja karakteri-

zira manji broj gradskih četvrti (uglavnom perifernih krajeva velikih gradova kao što su Paris, Lyon, Grenoble i dr.), pa ne bi bilo opravdano donositi zaključke o eskalaciji pojave. U većoj se mjeri radi o političkim sukobima određenih manjinskih skupina i društvenih institucija, no o stvarnom porastu poremećaja u ponašanju i delinkvencije mladih.

2. KLJUČNE DEFINICIJE

Pravna definicija populacije *djece i mladih s poremećajima u ponašanju* opisana je u Odluci br. 2005-11 od 6. siječnja 2005. godine (prema: Guinard, 2007), a uključuje djecu, adolescente ili mlade odrasle osobe koje pate od psiholoških teškoća čija manifestacija, izražena u poremećajima u ponašanju, znatno ometa njihovu socijalizaciju i proces učenja. Ta su djeca, adolescenti i mlade odrasle osobe, iako imaju očuvane intelektualne i kognitivne potencijale, nesposobna za društveno funkcioniranje pa iziskuju društvene akcije prilagođene njihovoj osobnosti. Guinard (2007) ocjenjuje da je takav pristup djeci i mladima s poremećajima u ponašanju ograničavajući jer ne nudi zakonski definirane kategorije djece i mladih koje iziskuju društvene intervencije. Iz tog razloga, praktičari se puno češće pozivaju na operativnu definiciju koju je ponudio Centar za praćenje decentraliziranih socijalnih djelovanja (*l'Observatoire de l'action sociale décentralisée*, 2004, www.odas.net). Prema toj definiciji, skupina djece u riziku se dijeli na:

- zlostavljaju djecu – žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, uključujući seksualno zlostavljanje i teško zanemarivanje s ozbiljnim posljedicama na psihički i fizički razvoj djeteta i
- djecu u riziku – žive u rizičnim egzistencijalnim uvjetima koji ugrožavaju njihovo zdravlje, sigurnost, moralnost, odgoj, obrazovanje i skrb o njima, bez da su zlostavljana.

Malka i Duverger (2003) *poremećajima u ponašanju* nazivaju psihopatološke simptome koji dovode u pitanje postojeći odnos djeteta s okolinom. Te su teškoće blisko vezane uz uvjete u okolini u kojoj osoba odrasta, kao što su stavovi roditelja o odgoju, kvaliteta društvenih struktura i specifičnih društvenih grupa odgovornih za skrb o djeci, odnosno kvaliteta zakonskog i institucijskog sustava nekog društva. Autori među poremećaje u ponašanju uključuju: agresivna ponašanja (nasilje, ljutnju, opozicijsko ponašanje), laganje (laganje iz koristoljublja, neurotski uvjetovano laganje), krađe, skitnju i opsesivno-kompulzivne teškoće. Guinard (2007) skupinu djece rizičnog ponašanja dijeli na

četiri velike kategorije: delinkvenciju (kaznena i prekršajna djela s elementima nasilja, imovinski delikti, prevare, nepoštivanje pravila i autoriteta), poremećaje u ponašanju koji ne uključuju kaznena i prekršajna djela, djecu s mentalnim poremećajima i djecu koja žive u rizičnim uvjetima.

Udruženje za razvoj aktivnosti usmjerenih inkluziji (*fr. Association pour le développement des actions d'insertion*, 2005) među djecu u riziku ubrajaju djecu koja su izložena odgojnoj zapuštenosti i koja su zlostavljana. Naglašavaju da su razvoj, odgoj i obrazovanje djece znatno ugroženi kada žive uz roditelje koji proživljavaju ozbiljne osobne krize, kada su njihovi skrbnici mentalno deficitarni odrasle osobe, kada se radi o djeci čiji roditelji ne žele skrbiti o njima (uslijed, npr., neželjene trudnoće), djeci maloljetnih roditelja i dr. Zlostavljana djeca uključuju djecu žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, kao i djecu izloženu seksualnom nasilju. U tom je smislu mjerodavna definicija zlostavljane djece koja je formirana 1988. godine te je uvrštena u novelu zakona o pravosuđu za mlade iz 1989. godine, a prema kojoj zlostavljana djeca uključuju djecu – žrtve zlostavljanja od strane roditelja i drugih odraslih osoba koje o njima skrbe, bilo da su izložena njihovim izravnim, svjesnim grubim postupcima, bilo da su intencionalno dovedena u stanje ugroženosti, bez obzira na fizičke tragove nasilja. U tu se skupinu ubrajaju i djeca – žrtve ponašanja koja nisu lako uočljiva i dokazljiva, kao što su, npr., žrtve sadističkog ponašanja, odbacivanja, neprimjerenih odgojnih postupaka, prezira, napuštanja i sl. Žrtve seksualnog nasilja uključuju žrtve incesta, pedofilije, prisustvovanje spolnim zadovoljavanjima i erotičnim ponašanjima odraslih, uključenost u prostituciju i dr.

Ukratko, pojam *poremećaji u ponašanju* u francuskoj je zakonskoj regulativi shvaćen vrlo široko, što omogućuje pravnu zaštitu djece i mladih različitih razina i oblika rizičnosti njihova ponašanja i/ili rizičnih uvjeta u kojima rastu i razvijaju se. Prema njima se poduzimaju različite zakonom utvrđene intervencije koje su usmjerene osiguravanju odgovarajuće skrbi o djeci koja tu skrb ne uspijevaju dobiti u vlastitim obiteljima. Te se intervencije najšire definiraju kao kompleksne društvene aktivnosti usmjerene osiguravanju zaštite i primjerenih uvjeta razvoja djece i mladih (Figuet, 1990). Intervencije provode socijalna i pravosudna tijela, pri čemu su socijalna tijela usmjerena prevenciji koja se provodi uz suglasnost roditelja, a pravosudna tijela intervencijama koje se poduzimaju slijedom kršenja prekršajnih i kaznenih zakona (prema maloljetnim

delinkventima i mladim punoljetnim osobama). Intervencije pravosudnih tijela (sudova za djecu/mlade) uključuju istražne mjere (spoznavanje osobnosti djeteta/mlade osobe, obiteljskih uvjeta, funkcioniranja u školi/na radom mjestu i široj društvenoj zajednici i dr.) i različite odgojne mjere (koje se dijele na pružanje pomoći u odgoju i kazne). Intervencije usmjerene prevenciji rizika uključuju mjere za zaštitu majki i djece te socijalnu skrb (mjere socijalne zaštite obitelji i pojedinaca). U procesu identifikacije rizika i provedbi odgojnih mjera sudjeluju brojne državne, regionalne, pokrajinske i privatne institucije, nastojeći oživotvoriti načelo najboljeg interesa djeteta, nudeći brojne modele zdravstvenih, odgojno-obrazovnih, socijalnih i pravosudnih intervencija. Radi se o specijaliziranim institucijama koje su zajednički angažirane u realizaciji obveze države da djeci i mladima izloženi riziku socijalne ekskluzije pruži odgovarajuću zdravstvenu, odgojnu, obrazovnu i socijalnu zaštitu, vodeći se pritom osnovnim načelom: „zaštita djece = zaštita zajednice“ (Brizais, 1997).

3. KONTINUUM INTERVENCIJA

Sustav društvenih intervencija u odgoju djece u Republici Francuskoj temelji se na ovim tezama (*Code civil*, 2007):

- zaštita zdravlja, sigurnosti i moralnosti djeteta
- sve intervencije usmjerene djeci i mladima su u nadležnosti suda za djecu/mlade
- u donošenju odluka o intervenciji, prednost se, uvijek kada je moguće, daje intervencijama u otvorenoj sredini, tj. zadržavanju djeteta u obitelji
- ako je izdvajanje djeteta iz obitelji nužno, dijete je na skrb moguće povjeriti rođacima, udomiteljskim obiteljima ili instituciji
- u donošenju svojih odluka, sud blisko surađuje sa svim osobama koje sudjeluju u odgoju djeteta, uključujući profesionalne odgojitelje, druge stručnjake, roditelje i samo dijete.

Rayssiguier, Jégu, LaForcade (2008) naglašavaju da se sustav javne socijalne i medicinske skrbi o djeci temelji na načelima solidarnosti, humanosti, hitnosti, decentralizacije, svjetovnim načelima, profesionalizmu, interdisciplinarnosti, uskih profesionalnih specijalizacija, postupnosti u intervencijama i najboljem mogućem interesu djeteta.

Osnovna svrha svih intervencija je razvoj osobnosti i osiguravanje svekolike dobrobiti korisnika koja se osigurava pomoću zajedničkih aktivnosti brojnih sudionika intervencije (*Association du*

Social en France, 2007). Uslijed decentralizacije sustava interveniranja u odgoj djece u riziku i maloljetnih delinkvenata, stručna francuska javnost nije do sada formirala standarde kvalitete koje bi svi nositelji intervencija morali nužno slijediti. Jasno je, sve se intervencije poduzimaju temeljem nacionalnih zakona koji vrlo često doživljavaju izmjene i dopune, upravo radi stalnog poboljšanja zaštite djece i mladih u riziku. Tim su zakonima regulirana prava i obveze sudova za djecu/mlade, ali i temelji svih intervencija koje u praksi provode profesionalna udruženja, institucije, centri, udruge i drugi društveni subjekti koji zadovoljavaju zakonske kriterije uza provedbu intervencija. Njihov rad prate regionalne vlasti i one su odgovorne za osiguravanje kontinuuma intervencija u svakoj zajednici. Aktualne rasprave stručne francuske javnosti upućuju na potrebu više razine suradnje među institucijama koje su uključene u skrb o djeci/mladima, uvođenje više razine standardizacije pojedinih profesionalnih aktivnosti radi osiguravanja očekivane i poželjne kvalitete u odgoju djece/mladih, na potrebu širenja raznolikosti lepeze intervencija koje će u većoj mjeri zadovoljavati potrebe korisnika i dr. Da se radi o velikom profesionalnom i političkom izazovu, oslikava podatak da se prema dvije trećine djece u riziku i maloljetnih delinkvenata provode intervencije u okviru privatnog sektora (u više od 450 udruženja i/ili udruga koji vode više od 1.100 institucija, a zapošljavaju 25.000 profesionalaca). Javni sektor vodi oko 300 odgojnih domova, oko 130 stručnih službi angažiranih u radu sudova za djecu/mlade, a zapošljava nešto više od 6.000 državnih službenika (Grenel, 1996). Usuglašavanje brojnih sudionika intervencija, kao i njihovo stalno usavršavanje je proces koji u Francuskoj traje kontinuirano, proces koji stalno otvara nova pitanja i dvojbe i koji se vjerojatno nikada neće u potpunosti dovršiti, ponajviše zbog stalnih promjena u fenomenologiji same pojave čijem su tretiranju, intervencije, institucije i profesije primarno namijenjene.

Kontinuum intervencija moguće je prikazati kroz sljedeće korake:

1. Prevencija:

Prevencija rizika temelji se na zaštiti majčinstva i djece koja je u nadležnosti regionalnih vlasti, a realizira se u posebnim centrima za zaštitu majčinstva i djece (*Protection Maternelle et Infantile, P.M.I. fr.*) koji imaju svoje timove na lokalnim razinama (odjeli ili podružnice, što ovisi o veličini pojedine zajednice). Njihova je funkcija sadržana u promociji zdravlja obitelji i pružanju podrške budućim i sadašnjim majkama i djeci u svakoj fazi

njihovog razvoja. Da bi ostvarili svoju funkciju, članovi tima posjećuju sve sredine koje sudjeluju u brizi o djetetu, njegovom rastu i razvoju (obitelj, jaslice, vrtići, škole i dr.). Članovi stručnog tima su socijalni radnici, liječnici i medicinske sestre, a po potrebi koriste usluge drugih službi (zdravstvenih, socijalnih, odgojno-obrazovnih i dr.). Aktivnosti P.M.I. su (*La Protection maternelle et infantile*, www.hauts-de-seine.net):

- informiranje i educiranje široke javnosti o zdravlju, spolnom životu i obiteljskom životu
- medicinsko-socijalne aktivnosti usmjerene trudnicama, što uključuje posjete trudnicama i suradnju s njihovim liječnicima
- preventivne aktivnosti usmjerene djeci do 6. godine života (kućne posjete dojiljama, besplatne zdravstvene usluge i savjetovanja, propisano praćenje zdravlja djeteta, educiranje profesionalaca za rad u ustanovama za skrb o predškolskoj djeci, izdavanje dozvola za rad jaslica, vrtića i dadilja te praćenje njihovog rada, pružanje pomoći roditeljima djece s teškoćama u razvoju, prevencija epidemija i zaraznih bolesti, praćenje statističkih podataka o zdravlju djece do 6. godine života).

U svakoj regiji na lokalnim razinama djeluju i centri za pružanje socijalne pomoći djeci (ASE) koji se, među ostalim, bave i primarnom prevencijom, odnosno prevencijom socijalne neprilagodivosti djece u zajednici (*Seine-Sant-Denis Conseil Général*, 2008). Ti centri sudjeluju u aktivnostima koje su usmjerene prevenciji marginalizacije i olakšavaju uključivanje ili socijalnu promociju djece, mladih i njihovih obitelji. Navedene aktivnosti, uz nadzor centara, provode klubovi, timovi educirani za specijalnu prevenciju i lokalne udruge. Radi se o:

- aktivnostima koje djeci/mladima i njihovim obiteljima omogućuju samostalno socijalno funkcioniranje, uz maksimalnu afirmaciju načela aktivnog sudjelovanja korisnika u planiranju i provedbi intervencije
- aktivnostima specijalne prevencije („rad na ulici“) u četvrtima i manjim lokalnim zajednicama, usmjerenima socijalnoj integraciji mladih i obitelji u riziku, a temelje se na izravnim kontaktima na terenu, odnosno na ulici
- animacijskim socijalno-edukativnim aktivnostima usmjerenima zaštititi male djece koje se provode u suradnji s P.M.I.

Osim toga, centri za pružanje socijalne pomoći djeci (ASE) potiču kompetentno roditeljstvo putem udruge za podršku roditeljstva koja organizi-

ra aktivnosti za dodjelu školarina, zaštitu reproduktivnog zdravlja, profesionalnu orijentaciju, pomoć u nalaženju i plaćanju najamnine za podstanarstvo, pružanje pravne pomoći, edukativne aktivnosti za kvalitetno roditeljstvo, za razvoj lokalne zajednice i društva u cjelini.

Na nacionalnoj razini postoje besplatni telefoni za zlostavljanu djecu koji svoj djeci omogućuju prijavu zlostavljanja i brzu intervenciju. Na razini države također postoji Državno tajništvo za potrebe gradova koje je nadležno za artikuliranje politike usmjerene prevenciji delinkvencije na razini pokrajina i lokalnih zajednica, putem djelovanja savjetodavnog tijela u kojem sudjeluju predstavnici nacionalnih, pokrajinskih i lokalnih institucija uključenih u skrb o djeci i mladima (policije, škole, specijaliziranih ustanova itd.).

Uz ove specifične preventivne aktivnosti i institucionalna rješenja, prevenciji rizika, naravno, pridonosi i ukupna socijalna politika Francuske koja podrazumijeva konzumiranje socijalnih prava kao što su, primjerice, besplatna zdravstvena zaštita, besplatno školovanje, pravo obitelji na financijsku pomoć za rješavanje stambenih potreba, edukacijske potrebe, obiteljske povlastice (doplatak za djecu), naknadu u slučaju nezaposlenosti, ozljeda na radu, zaštitu osoba s invaliditetom, bolesnih osoba i dr. S time bismo u vezi mogli zaključiti da socijalna politika stanovništvu Francuske omogućuje svladavanje brojnih socijalnih rizika koji bi, bez korištenja postojećih socijalnih prava, mnogu djecu i mlade dovela do rizika siromaštva, a time do slabljenja ekonomskih, odgojnih i drugih potencijala njihovih obitelji.

2. Prepoznavanje rizika:

Organizacija zaštite djece i mladih u Francuskoj je vrlo kompleksna jer slijedi načela četiriju političkih razina: međunarodne (Konvencija UN-a o pravima djeteta), europske (direktive, rezolucije i drugi dokumenti EU), državne (nacionalno zakonodavstvo) i pokrajinske (budući da je zakonom od 1983. godine provedba intervencija decentralizirana). Uz potrebu artikulacije zaštite djece između ovih četiriju razina, također je važno i složeno usuglasiti socijalne i kaznene propise, odnosno rad institucija nadležnih za provedbu socijalnih i kaznenih zaštitnih mjera. U tijeku su reforme sustava koje proces zaštite djece nastoje učiniti koherentnijim i usuglašenijim, što znači da kompleksan proces prepoznavanja rizičnih situacija i/ili djece u riziku nastoje učiniti jednostavnijim i jasnijim (Fabry, 2007).

U sklopu službi za djecu i odgojne aktivnosti

koje djeluju pri upravnim tijelima svih francuskih pokrajina, formirani su interdisciplinarni timovi koji su odgovorni za administrativne, medicinske, savjetodavne te socijalno-odgojno-obrazovne aktivnosti usmjerene zaštiti djece i mladih (*Direction de la prévention et de l'action sociale*, 2004). Ti timovi prikupljaju informacije o sumnji na postojanje rizika od raznih profesionalaca, institucija (zdravstvenih, socijalnih, odgojno-obrazovnih i dr.), od same djece i mladih i njihovih obitelji. Iako se u pravilu postupa slijedom pisanih informacija, u urgentnim (hitnim) slučajevima, reagira se i na telefonske dojave. Kada se prijavi sumnja na postojanje određenog rizika, jedan od članova tima prikuplja potrebne informacije o svim okolnostima u kojima dijete/mlada osoba odrasta i savjetuje se s ostalim članovima tima kao i s involviranim institucijama (osobito P.M. I. i A.S.E – službi za zaštitu materinstva i djece te službi za pružanje socijalne skrbi djeci).

Za procjenjivanje rizika također su ovlašteni regionalni i pokrajinski centri za pružanje socijalne pomoći djeci te centri za zaštitu majčinstva i djece, a u ekstremnim slučajevima povjerenik tijela državne uprave.

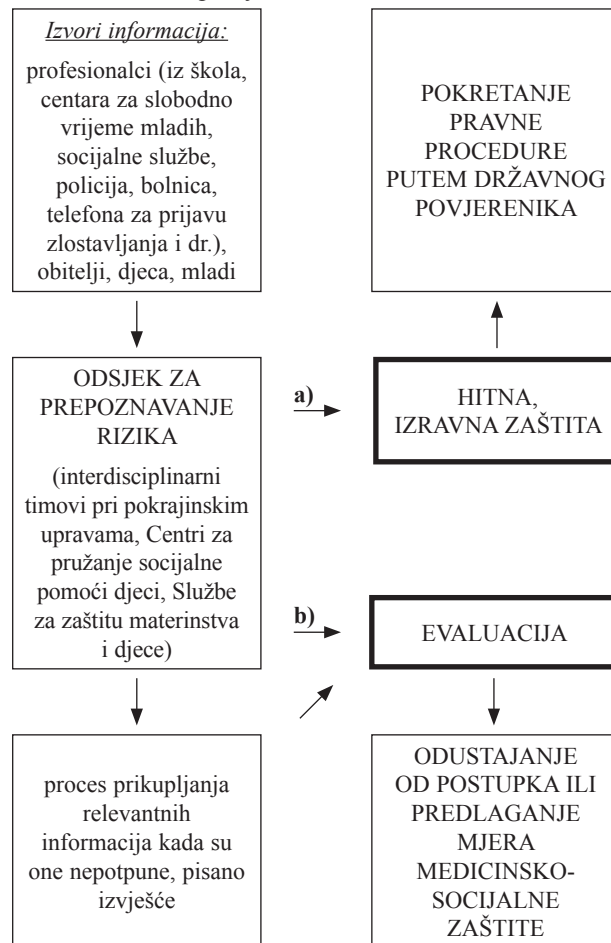
U poglavlju o ključnim definicijama već je bilo riječi o skupinama djece/mladih osoba koje se smatraju rizičnima. Recimo, ipak, da će interdisciplinarni tim reagirati kada utvrdi postojanje nekih od sljedećih znakova rizika (*Association pour le développement des actions d'insertion*, 2005): neishranjenost djeteta, zaostajanje u bio-psiho-socijalnom razvoju, slabosti, želučane mučnine, znatnije ispadanje i gubljenje kose, znakovi zanemarivanja kao što su neprimjerena odjeća i obuća, kožne bolesti ili paraziti koji se ne tretiraju, traumatski događaji (ogrebotine i modrice, prikriveni znakovi nasilja i dr). Da bi se interveniralo, ti se znakovi trebaju odraziti na potištenost, plašljivost, povučенost, pohlepnost, neposlušnost, nestabilnost, agresiju, nasilničko ponašanje te loše međuljudske odnose (obiteljski, vršnjački i drugi) djeteta/mlade osobe ili je potrebno utvrditi da oni pridonose poremećajima prehrane (anoreksiji, bulimiji), enurezi, enkoprezi, poremećajima spavanja, dobi neprimjerenom seksualnom ponašanju, potrebi za bijegom iz odgojne sredine, samoozlijeđivanju, suicidalnim namjerama, problemima u školovanju, činjenju delikata i kaznenih djela i dr.

Osobito rizičnim ponašanjima roditelja smatraju se loša briga o zdravlju djeteta, nezainteresiranost za dijete, zanemarivanje školskih obveza (što je osobito često kod obitelji migranata), indikacije koje upućuju na zlostavljanje djeteta, neprimjereni zahtjevi spram djeteta, iznude, neprimjerene kazne,

zatvaranje djeteta tijekom dana i svekoliko ograničavanje njegove slobode, netoleriranje kriza, plača i sličnih manifestacija djetetovih problema, ostavljanje djeteta bez nadzora, nebriga za dijete i sl.

Ako se sumnja pokaže osnovanom, odmah se pristupa zaštiti i poduzimaju se potrebne radnje za prijavu kršenja prava djeteta/mlade osobe što znači da se predmet izravno podvrgava pravnoj proceduri koju provode nadležna tijela državne uprave. Ako se utvrdi da određena situacija ne iziskuje neposrednu zaštitu djeteta/mlade osobe, interdisciplinarni tim od pokrajinskih nadležnih službi zahtjeva proces socijalne i medicinsko-socijalne evaluacije okolnosti u kojima dijete/mlada osoba odrasta, slijedom protokola koji su utvrđeni u upravnim tijelima pojedinih pokrajina. Nakon evaluacije moguće je utvrditi da sumnja u postojanje rizika za razvoj djeteta/mlade osobe nije utvrđena, naložiti stalan kontakt obitelji i centra za zaštitu materinstva i djece ili poduzeti neku intervenciju iz nadležnosti centara za pružanje socijalne skrbi o djeci (materijalna pomoć, odgojna podrška, izdvajanje djeteta iz obitelji i dr.). U slučajevima kad obitelj odbija suradnju, intervenira nadležni povjerenik državnih upravnih tijela. Proces prepoznavanja rizika prikazan je u shemi 1.

Shema 1. Proces procjene rizika

3. Opservacija i procjena djeteta/mlade osobe:

Kao što je vidljivo, već se na razini prepoznavanja rizika izvode stručne radnje usmjerene opservaciji i procjeni socijalnih, odgojnih i zdravstvenih potreba djeteta, odnosno mlade osobe. Njih je, međutim, u slučaju procjene postojanja potrebe za dugoročnijim socijalno-odgojnim intervencijama, bez obzira na to temelji li se ta procjena na socijalnim ili kaznenim propisima, potrebno nadopuniti dodatnim opservacijskim intervencijama. One podrazumijevaju stupnjevito produbljivanje spoznaja o djetetu/mladoj osobi i njegovoj okolini, kako bi se predočile sucu za djecu/mlade koji odlučuje o intervencijama koje će se poduzeti. Kada je to nužno, u vrijeme trajanja opservacije sudac za djecu/mlade može odrediti pritor. Ako je u pitanju postupanje prema socijalnom zakonu, proces provodi centar za pružanje socijalne pomoći djeci (ASE), a ako je u pitanju postupanje prema kaznenom zakonu, proces provodi služba za pravnu zaštitu mladih (*fr. PJJ, Protection juridique de la jeunesse*). U tom slučaju proces opservacije uključuje i poduzimanje istražnih radnji vezanih uz utvrđivanje okolnosti uz počinjeno kazneno djelo ili prekršaj. Postoje tri osnovne skupine opservacijskih intervencija. To su:

- prikupljanje podataka o odgojno-obrazovnim potrebama djeteta/mlade osobe
- prikupljanje podatka o socijalnim potrebama djeteta/mlade osobe
- istražne radnje, koje su također primarno odgojno orijentirane, što znači da, osim informacija relevantnih za utvrđivanje postojanja/nepostojanja kaznene i/ili prekršajne odgovornosti djeteta/mlade osobe, obuhvaćaju radnje kojima se prikupljaju informacije o njegovim odgojnim i socijalnim potrebama.

Jasno je, intervencije usmjerene prepoznavanju rizika i opservaciji, odnosno procjeni potreba djeteta/mlade osobe su međusobno usko povezane i često se provode simultano, osobito kad se u procesu prepoznavanja rizika utvrdi potreba za poduzimanjem zaštitnih intervencija.

4. Socijalne intervencije:

Za realizaciju intervencija koje se provode bez sudjelovanja pravosudnih institucija, nadležni su centri za pružanje socijalne pomoći djeci (tzv. ASE) koji provode intervencije prema djeci i mladima – žrtvama zlostavljanja i/ili djeci i mladima u riziku u dobi od 0 do 21 godine. Misija tih centara je donošenje i provedba odluka čija je svrha osiguravanje potpore u odgoju, materijalnim uvjetima i psihološkom razvoju maloljetnika, njihovim obiteljima, kako bi

djeca i mladi u odrasloj dobi, unatoč teškoćama s kojima se tijekom sazrijevanja susreću, bili emancipirani i socijalno odgovorni u punom smislu riječi. Kada su u pitanju djeca i mladi u riziku vezanom uz društvenu neprilagođenost, misija je centara organizacija i provedba aktivnosti usmjerenih prevenciji marginalizacije djece i mladih, kao i vođenje uključivanja ili socijalne promocije mladih i njihovih obitelji. Centri u svim svojim intervencijama usko surađuju s obiteljima djece/mladih i relevantnim zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim i pravosudnim institucijama. Sredstva za ove intervencije osiguravaju se u proračunima regija i pokrajina.

Sustav socijalnih intervencija uključuje pet osnovnih skupina mjera (*Observatoire national de l'enfance en danger*, 2006). To su: posredovanje u roditeljstvu, dnevna prihvatilišta za djecu, dnevna prihvatilišta za obitelji, povremena prihvatilišta te preuzimanje skrbi u obiteljskoj sredini ili u zamjenskom domskom okruženju (mjere u otvorenoj sredini i u odgojnim domovima).

Posredovanje u roditeljstvu provodi se u obiteljskom okruženju, kada roditelji ne mogu postići suglasnost u odgoju djeteta i rješavanju obiteljskih problema (zdravstvenih, materijalnih, socijalnih i dr.), a koji ne ugrožavaju ozbiljno njihove roditeljske funkcije. Ta se mjera provodi i u slučajevima privremene nesposobnosti roditelja za skrb o djetetu (npr. uslijed hospitalizacije, zahtjeva radnog mjesta i drugih situacija). Ponekad će se mjera provoditi i prema roditeljima koji bi po svojim karakteristikama trebali biti uključeni u druge mjere, ali to nije moguće zbog nekih objektivnih razloga (npr. ako se radi o djetetu s razvojnim teškoćama ili je dijete već izmješteno iz obitelji i sl.). Mjera se može provoditi na zahtjev roditelja ili prema odluci nadležnog centra. U svakom slučaju, vrijeme i trajanje posjeta obitelji određuje centar.

Dnevna prihvatilišta za djecu organizirana su u tri različita oblika: mali internat, poludnevni smještaj u sklopu preodgojnih ustanova i ambulanta služba (za dnevnu skrb o djeci koja manifestiraju teškoće vezane uz proces školovanja i poremećaje u ponašanju tijekom njihova slobodna vremena). Te se mjere provode prema djeci koja manifestiraju obrazovne teškoće ili imaju teškoća u njihovom primarnom okruženju (nedostatak kontrole i nadzora, obiteljska nestabilnost, nedostatak samopouzdanja i sl.), što je često vezano uz rizik socijalne marginalizacije i uz manifestiranje poremećaja u ponašanju. Te se intervencije mogu poduzimati samostalno ili uz druge institucionalne mjere. Usmjerene su na pružanje pomoći u učenju te individualni i grupni

tretman, a provode se u vrijeme kada djeca nisu u školi. Radi se o intenzivnom tretmanu usmjerenom saniranju teškoća koje se manifestiraju u školskom neuspjehu i poremećajima u ponašanju djeteta/mlade osobe. Intervencije se provode prema individualnim planovima postupanja koje ASE priprema u suradnji s djetetom i njegovim roditeljima, a koje određuju ritam, duljinu, ciljeve i sadržaj intervencije. Uz ovu intervenciju, često se primjenjuje i posredovanje u roditeljstvu, kako bi se osnažile kompetencije roditelja za daljnju skrb o djetetu. Intervencija se može provoditi na zahtjev roditelja ili prema odluci nadležnog centra, kao i u sklopu pravosudne intervencije (dakle – prema rješenju suca za djecu/mlade).

Svrha *dnevnih prihvatilišta za obitelji* sadržana je u podržavanju jednostavnih aktivnosti u lokalnim zajednicama koje pomažu roditeljima u obnašanju njihovih roditeljskih funkcija i olakšavaju njihovu međusobnu komunikaciju (izmjenu iskustava, međusobnu pomoć i dr.). Na te se aktivnosti nadovezuju grupne aktivnosti usmjerene educiranju o općim obiteljskim pitanjima i o specifičnim odgojnim izazovima i/ili teškoćama. Aktivnosti, naravno, vode stručnjaci za rad s obiteljima. Smisao stručne pomoći ogleda se u afirmaciji zajedničkog rješavanja problema, što uključuje zajedničku opservaciju problema, njegovih komponenata, već poduzetih odgojnih metoda i postupaka, planiranje budućih odgojnih strategija i, ako je nužno, podučavanje odgojnim tehnikama, metodama i strategijama. U intervenciji sudjeluju tzv. rizične obitelji, a tjedno traju najmanje 5 sati. Njihov je krajnji cilj restrukturiranje obiteljskih komunikacija, radi dobrobiti djeteta.

Povremena prihvatilišta organizirana su na način da u njima djeca provode određen dio vremena (npr. vikende ili nekoliko dana u tjednu). U tu se intervenciju uključuju djeca čiji roditelji imaju većih teškoća u obnašanju svoje roditeljske funkcije, djeca koju je potrebno opservirati i djeca za koju je potrebno predvidjeti dugoročniji institucionalni smještaj. U ta se prihvatilišta, ako je potrebno, smještavaju i djeca koja prolaze završnu fazu institucionalnog tretmana. Ako je moguće, stručnjaci nastoje osigurati uvjete za stalan povratak djeteta u obitelj ili mu nalaze odgovarajući izvanobiteljski smještaj. Ova se intervencija može provoditi kao socijalna (kada je u nadležnosti ASE-a, ili kao pravosudna, kada o njoj rješava sudac za djecu/mlade).

Preuzimanje skrbi u obiteljskoj sredini ili u zamjenskom domskom okruženju (mjere u otvorenoj sredini i u odgojnim domovima) također pripa-

daju skupini intervencija koje se mogu provoditi temeljem rješenja centara za pružanje socijalne pomoći djeci ili temeljem odluka sudova za djecu/mlade. Prije no što se donosi odluka o provedbi institucionalnih odgojnih mjera, ako je moguće, djetetu/mladoj osobi se nastoji pomoći u otvorenoj sredini. *Intervencije u otvorenoj sredini* se provode bez izdvajanja djeteta iz obitelji, u samim obiteljima ili u institucijama za mlade. Te su institucije namijenjene i privremenom smještaju mladih, gdje oni, ako je nužno, mogu boraviti od jedne noći do nekoliko dana. Ako su obiteljske prilike djece/mladih teško promjenjive pa upućuju na potrebu dugotrajnije izvanobiteljske skrbi o djetetu, dijete se smještava kod rodbine (kod članova proširene obitelji), u zamjensku obitelj, u domove za zaposlene mlade ili u druge institucije za domski smještaj. *Domske se intervencije* poduzimaju vrlo iznimno, kada su se ostale intervencije pokazale neučinkovitima. Osnovna je svrha institucijskog smještaja zaštita djeteta i rad na poboljšanju njegovih obiteljskih prilika, pa se tijekom institucijskog smještaja intenzivno radi na komunikaciji između djeteta i njegovih roditelja, a potreba smještaja evaluira se i procjenjuje gotovo na dnevnoj bazi. Neposrednom radu s obitelji posvećuje se najmanje 5 sati tjednog rada, a jedna stručna osoba skrbi o 6 do 8 djece/maloljetnika. Kada nije moguće očekivati povratak maloljetnika u obitelj, sva su odgojna nastojanja usmjerena njegovom osamostaljivanju i omogućavanju samostalne egzistencije (ponajviše školovanjem za stjecanje nekog zanimanja i zapošljavanjem kad odgajnik postaje punoljetan).

Zanimljivo je da se intervencije poduzimaju u odnosu na 50-ak% maloljetnika uključenih u procjenu rizika (izvor: *Ministère de la Justice*, 2007b).

5. Pravosudne intervencije:

Pravosudna zaštita maloljetnika nalazi se u nadležnosti države, odnosno u nadležnosti Ministarstva pravosuđa (*Ministère de la Justice*, 2008). Njegova je misija sadržana u osiguravanju svih nužnih uvjeta za funkcioniranje intervencija koje izriču suci u postupanju prema maloljetnicima i mladim punoljetnicima u teškoćama i riziku, kao i u postupanju prema maloljetnim i mladim punoljetnim delinkventima. Radi se o odgojnim mjerama koje uključuju istražne radnje, odgoj u otvorenoj sredini, institucionaliziranje, uvjetnu slobodu, nadoknadu štete itd. Zadaća je tih mjera da osiguraju odgojnu skrb o mladima kako bi ih se osposobilo za reintegraciju u socijalnu mrežu, putem grupnih i individualnih aktivnosti (npr. povratak u školu i/ili na posao, zapošljavanje i dr.). U mjerama nadoknade

štete odgojitelji imaju ulogu medijatora, a primarna je funkcija mjere uspostavljanje i obnavljanje veze između društva i maloljetnika.

Da bi ostvarilo svoju misiju, Ministarstvo pravosuđa slijedom potreba svake regije i pokrajine, otvara odjele ili regionalne direkcije čije su zadaće:

- primjena nacionalne politike o skrbi za mlade delinkvente i za mlade u riziku;
- koordinacija aktivnosti u javnom i privatnom sektoru koji provodi odgojne mjere;
- definiranje i evaluacija potreba skrbi o maloljetnim delinkventima i mladima u riziku, kao i kontinuirano pridonosenje učinkovitoj komunikaciji između pravosudnih i socijalnih institucija;
- osiguravanje usuglašenosti timskih i individualnih aktivnosti koje se poduzimaju u odgoju mladih;
- kontrola i izdavanje dozvola za rad javnih i privatnih ustanova koje provode odgojne mjere te
- sudjelovanje u financiranju troškova ustanova za provođenje odgojnih mjera.

Odjeli za pravosudnu zaštitu mladih postoje pri sudovima za djecu i mlade (gdje provode mjere procjene rizika, odnosno opservaciju), a postoje i odjeli za odgojne mjere.

Postoji šest osnovnih vrsta odgojnih mjera koje se izriču maloljetnim delinkventima i mladim punoljetnim delinkventima. To su: odgojne mjere u otvorenoj sredini, pravosudna zaštita mladih punoljetnika, uvjetna sloboda, stavljanje pod pravosudnu zaštitu, nadoknada štete te smještaj u instituciju.

Odgojne mjere u otvorenoj sredini, kako smo već spomenuli, provode se i prema socijalnim i prema pravosudnim propisima, a uključuju pružanje odgojne pomoći u prirodnoj sredini maloljetne osobe. Kada je u pitanju pravosudna intervencija, za razliku od socijalne, za njezino provođenje nije potrebna suglasnost roditelja. Maksimalno trajanje mjere je dvije godine, ali ju je pod određenim uvjetima moguće produljiti.

Pravosudna zaštita mladih punoljetnika osigurava kontinuitet u odgojnim mjerama koji je usmjeren svladavanju mogućih rizika u socijalnoj integraciji i sazrijevanju mladih. Da bi se mjera provodila, potrebno je da mlađa punoljetna osoba mjeru zatraži od suda koji procjenjuje osnovanost njezine provedbe. Ako se ustanovi da je mjera potrebna, sudac može odrediti jednu ili više mjera kojima se zaštita provodi (nadzor u otvorenoj sredini, odgojne aktivnosti u otvorenoj sredini, osiguravanje smještaja i

dr.). Za provedbu svih mjera nužan je pristanak mlađeg punoljetnika, a na njegov zahtjev ili na zahtjev suda mjera se može prekinuti u bilo kojem trenutku. Njezino najdulje moguće trajanje je do 21. godine života mlade osobe.

Uvjetovana sloboda je odgojna mjera koja se provodi isključivo prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, temeljem sudske odluke. Sadrži dvije dimenzije: nadzor i odgojne aktivnosti koje mogu uključivati radnu i/ili školsku obvezu, rad s obitelji, individualni rad s maloljetnikom i dr.

Stavljanje pod pravosudnu zaštitu također se provodi temeljem sudske odluke. Njezino najdulje trajanje je 5 godina, pa se može provoditi i prema mlađim punoljetnicima. Dva su modela njezine provedbe: u instituciji i u otvorenoj sredini. Može se izricati u kombinaciji s uvjetovanom slobodom.

Nadoknada štete izriče se u slučajevima kada maloljetnik može nekim aktivnostima i radnjama popraviti štetu nanесenu kaznenim djelom. Ako se radi o izravnoj nadoknadi štete, nužan je pristanak žrtve kaznenog djela. Može se provoditi u kombinaciji s ostalim odgojnim mjerama.

Smještaj u instituciju, kao što je ranije rečeno, može se provoditi slijedom kaznenih i socijalnih zakonskih odredbi. Postoje odgojni domovi, prihvatilišta (za hitan smještaj), preodgojni domovi i zatvoreni domovi. Tijekom smještaja u odgojnim domovima maloljetnici mogu pohađati školu u otvorenoj sredini, a u njima mogu boraviti kontinuirano ili povremeno (tijekom vikenda, praznika i dr.). U prihvatilištima maloljetnici mogu biti smješteni najdulje 3 mjeseca. Tijekom toga vremena, provode se mjere procjene rizika i odgojnih potreba maloljetnika, kako bi se suda predložile dugotrajnije mjere koje je prema dotičnom maloljetniku potrebno poduzeti. Ako se radi o počiniteljima kaznenih djela, smještaj u prihvatilište ima i funkciju kontrole kretanja maloljetnika. U preodgojnim se domovima radi s malim grupama delinkvenata (6-8), u cilju prekidanja dotadašnjih štetnih socijalnih odnosa maloljetnika i pružanja potrebne odgojne podrške za promjenu životnih navika, stila života i drugih aspekata socijalizacije maloljetnika. Radi se o vrlo strukturiranim odgojnim aktivnostima koje najdulje smiju trajati 6 mjeseci. U zatvorene domove smještavaju se isključivo multirecidivisti u dobi od 13 do 18 godina, prema kojima se provode intenzivne i strogo kontrolirane odgojne intervencije. Trajanje smještaja u zatvorene domove je također ograničeno na 6 mjeseci, a suca o napretku maloljetnika izvještava ravnatelj doma.

Uz odgojne mjere, prema maloljetnim i mlađim punoljetnim delinkventima mogu se izricati probacijske (nadzorne) mjere i kazne. Postoji pet probacijskih programa:

- *sudska kontrola*, koja umanjuje slobodu kretanja maloljetnika, a može, primjerice, uključivati zabranu posjećivanja pojedinih odredišta, zabranu druženja s određenim osobama, obvezu uključivanja u određene organizacije i udruge, obvezu pohađanja škole, polaganja ispita i dr.;
- *odgoda kazne uz probaciju* izriče se maloljetnicima koji su u vrijeme počinjenja kaznenog djela bili stariji od 13 godina, a počinili su djelo za koje je predviđena kazna zatvora do 5 godina (tijekom probacije mogu se izricati mjere sudske kontrole, a maksimalno trajanje probacije je 3 godine);
- *rad za opće dobro* može se izreći maloljetnim delinkventima u dobi od 16 do 18 godina;
- *sudsko praćenje* se izriče počiniteljima seksualnih delikata, radi onemogućavanja recidiva, a uključuje zabrane susreta sa određenim osobama, odlazaka na određena mjesta, obavljanja nekih profesionalnih ili društvenih djelatnosti i druge sudske naloge;
- *prakticiranje aktivnog građanstva*, koje se provodi u cilju osnaživanja tolerancije, humanosti, odgovornosti i drugih temeljnih društvenih vrijednosti, putem dnevnog šestosatnog humanitarnog rada tijekom maksimalno mjesec dana.

Zakonom su također predviđene *novčane kazne i kazna maloljetničkog zatvora* za teška kaznena djela (za koje je predviđena kazna od 10 i više godina zatvora) i multirecidiviste. U tim se slučajevima maloljetnicima izriče dvostruko kraća kazna od one koja je predviđena za odrasle počinitelje kaznenih djela. Kaznu maloljetničkog zatvora moguće je zamijeniti uvjetovanom slobodom, smještajem u drugu odgojnu instituciju, ograničavanjem slobode dnevnim i/ili noćnim boravkom u zatvoru, sudskim (elektroničkim) praćenjem maloljetnika, suspendiranjem ili umanjivanjem kazne iz zdravstvenih razloga. Ako se maloljetna osoba nađe u zatvoru, moguće joj je odobriti povremene izlaske s ili bez pratnje.

Uz do sada prikazane pravosudne intervencije, sud osobama koje su u vrijeme počinjenja kaznenih djela bile u dobi od 10 do 18 godina može izreći i tzv. odgojne sankcije (*fr. sanctions éducatives*), odnosno posebne obveze. To su:

- zapljena predmeta koje je maloljetnik koristio prilikom kaznenog djela ili ih je tim djelom stekao;

- zabrana izlazaka na mjesta na kojima je počinjeno kazneno djelo, koja ne smije trajati dulje od jedne godine i ne smije se odnositi na mjesto u kojem maloljetnik prebiva i/ili boravi;
- nadoknada štete počinjene kaznenim djelom;
- zabrana kontakata sa žrtvama i sudionicima kaznenog djela, također u maksimalnom trajanju od jedne godine.

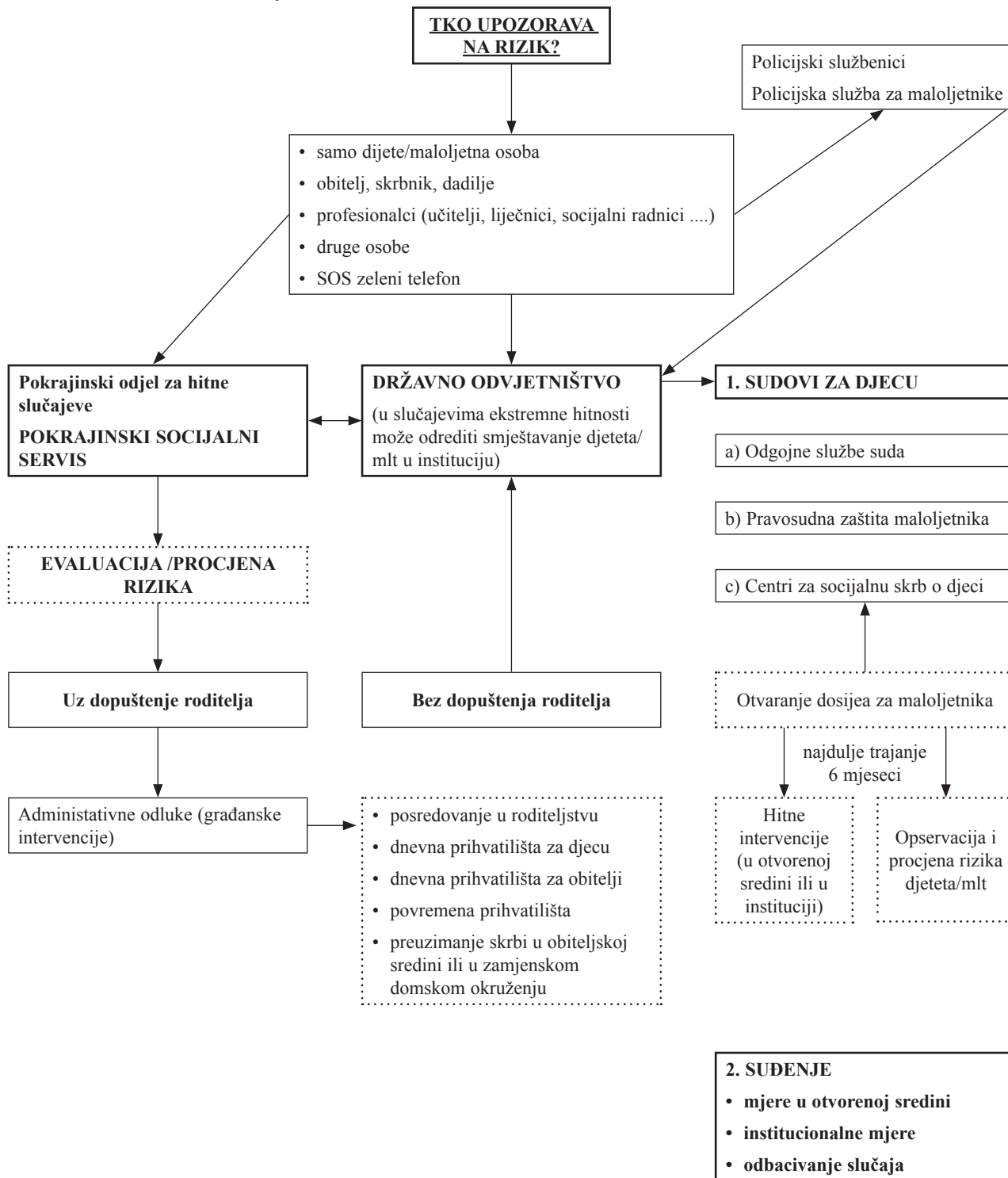
Najkraće rečeno, iz podataka dostupnih u službenim francuskim statističkim izvješćima (*Annuaire statistique de la Justice, Édition 2007*) proizlazi da je broj maloljetnika uključenih u pravosudne intervencije tijekom godina razmjerno stabilan (s tendencijom rasta), da prevladavaju mjere koje se poduzimaju unutar specijaliziranih institucija (uglavnom zatvorenog tipa) i da se pravosudne intervencije izriču rjeđe od socijalnih intervencija. Tijekom vremena dolazi do promjena u učestalosti izricanja pojedinih sankcija, u korist mjera koje se provode u otvorenoj sredini.

Recimo zaključno da je kontinuum intervencija koje se u Francuskoj poduzimaju prema djeci i mladima u riziku te djeci i mladima s poremećajima u ponašanju razmjerno bogat i raznovrsan te da, provodi li se u skladu s načelima najbolje prakse, omogućuje primjerenu zaštitu ove društvene skupine. Kontinuum procedure zaštite djece i mladih shematski je prikazan u shemi 2 (izvor: *Association pour le développement des actions d'insertion, 2005*).

4. EVALUACIJA

U vrijeme kojeg karakterizira porast kriminaliteta i sve izraženija usmjerenost javnosti na ta pitanja, političari evaluaciji poduzetih intervencija pridaju sve veći značaj. Moglo bi se reći da u Francuskoj na „dokazima temeljeni pristup“ intervencijama biva sve izraženiji, proširuje se na područje prevencije i sigurnosti, važnost evaluacije sve je prepoznatljivija, a nastoji se dosegnuti razina internacionalne evaluacije koja bi osigurala kvalitetan odgovor društva na kriminalno ponašanje. Te tendencije, međutim, još uvijek ne daju odgovor na pitanje „Što je djelotvorno, što nije djelotvorno, a što bi moglo biti obećavajuće?“. Drugim riječima, potreba za evaluacijom prepoznatljivija je na političkoj nego na znanstvenoj razini, pa sveobuhvatne evaluacijske znanstvene studije s francuskog područja koje bi obuhvaćale pravosudne, socijalne ili policijske intervencije još uvijek ne postoje (Roché, 2005). Istraživači uglavnom ukazuju da je prevencija i sigurnost zajednice rezultat brojnih društvenih aktivnosti koje uključuju mnoge institucije i profesionalce, pri čemu

Shema 2. Kontinuum intervencija

se osobito ističe značaj kvalitetne suradnje među sudionicima intervencija. Postoje i studije slučaja koje obuhvaćaju evaluaciju pojedinih intervencija i/ili njihovih segmenata, ali rezultati tih evaluacija nisu objedinjeni i kao takvi ne omogućuju cjelovitu ocjenu samog sustava (npr. Lepage-Chabriaux, 2005; Dutrénit, 2005a i dr.).

U predsjedničkim izborima 2007. godine, upravo je pitanje politike za suzbijanje kriminaliteta

dominiralo predizbornim kampanjama, što je urodilo i pokretanjem državne reforme koja je u tijeku. Njome se nastoji promovirati još veća decentralizacija, odgovornost i suradnja među sudionicima intervencija, a provodi se prema tzv. „obecavajućem modelu“. To znači da se predložene izmjene eksperimentalno provode u manjem broju regija, pokrajina i općina, a zakonske se odredbe mijenjaju po spoznavanju opravdanosti i učinaka pojedinih

prijedloga (de Maillard, Roché, 2004). Ipak, mnogi francuski istraživači naglašavaju da se političke odluke još uvijek donose bez ozbiljnih evaluacija.

U Francuskoj djeluju mnoga udruženja i organizacije koje se bave evaluacijom intervencija, kao što su, primjerice: Centar za sociološku analizu i politiku (fr. *Centre d'analyse et d'intervention sociologiques*), Centar za sociološka istraživanja zakona i penalnih institucija (fr. *Centre de recherches sociologiques sur le droit et les institutions pénales*), Grupa za analizu socijalnih pitanja i socijalizacije (fr. *Groupe d'analyse du social et de la sociabilité*), Francuski institut za praćenje konzumiranja droga i ovisnosti (fr. *Observatoire français des drogues et toxicomanies*), već spominjani Nacionalni centar za proučavanje djece u riziku (fr. *l'Observatoire national de l'enfance en danger*) i mnogi drugi. Oni objavljuju svoja izvješća i u pravilu ukazuju na potrebu usavršavanja pojedinih segmenata intervencija ili sustava, ali njihov sadržaj u pravilu ne upućuje na mogućnost utvrđivanja znanstveno verificiranih standarda djelotvornosti intervencija.

Uglavnom, sve do nedavno u sklopu socijalne skrbi evaluacije učinkovitosti intervencija nisu provedene (Dutrénit, 2005a), već se socijalna politika kreirala temeljem etičkih rasprava u političkim krugovima i u široj javnosti. Izostanku evaluacije bitno je, među ostalim, pridonijela složenost ove djelatnosti koja evaluaciju čini vrlo zahtjevnom, pa i teško izvedivom. Prema tome, socijalne su se intervencije kreirale isključivo slijedom političkih odluka, a komunikacija između znanstvenih i sveučilišnih institucija i samih institucija za provedbu intervencija bila je vrlo slaba ili nikakva. Budući da mnogi stručnjaci za rad s djecom i mladima u riziku i/ili s poremećajima u ponašanju ne čitaju englesku literaturu, francuska je praksa dugo ignorirala razvoj socijalne skrbi u Europi i Americi (Roché, 2005).

Ipak, izmjene Socijalnog zakona iz 2002. godine, nametnule su obvezu interne i eksterne evaluacije kvalitete usluga za građanstvo u svakoj socijalnoj ustanovi. Iako je taj zakon doveo do koncenzusa lokalnih institucija o „kvaliteti“, znanstveni pristup evaluaciji i dalje se ignorira. Zanimljivo je da se u novije vrijeme razvija kompjuterski *Aplus* program kojim se želi osigurati mogućnost bolje evaluacije u socijalnoj skrbi (Dutrénit, 2005b). Na žalost, još nema studija koje bi govorile o rezultatima primjene tog programa.

Unatoč osnovanosti kritike znanstvenika i izostanku znanstvenih evaluacija intervencija, u Francuskoj kontinuirano traje javna rasprava o učinkovitosti intervencija usmjerenih djeci i mladima,

koja se uglavnom temelji na iskustvima praktičara. Ta se iskustva oblikuju u različite službene izvještaje koji u pravilu sadrže i poglavlja u kojima se predlažu unaprjeđenja postojeće prakse.

Na primjer, Nacionalni centar za proučavanje djece u riziku (*l'Observatoire national de l'enfance en danger*, 2006) u svom izvješću naglašava problem kontinuuma intervencija, od same procjene rizika do raspoloživih odgojnih mjera koje socijalnim i pravosudnim službama stoje na raspolaganju. Ponajprije, postoji problem nepovezanosti odluka o potrebnim mjerama i informacija prikupljenih u procesu opservacije i procjene rizika. Taj problem dovodi do neusklađenosti odgojnih potreba djece i mladih u riziku sa sadržajem i namjerom intervencije koja se prema njima poduzima. Uz to, ONED smatra da bi u zakonu trebalo konkretizirati određene odgojne ciljeve koje je socijalnim i pravosudnim intervencijama potrebno postići, jer bez takve konkretizacije nedostaju elementi za verifikaciju njihove kvalitete. Prema važećem zakonodavstvu, konkretizacija ciljeva prepuštena je lokalnim vlastima.

Kvalitetu intervencija svakako bi poboljšala preciznija zakonska regulativa uloge i položaja roditelja u njihovoj provedbi. Praktična iskustva pokazuju da postojeća regulativa, koja propisuje da o provedbi socijalnih intervencija odlučuju roditelji, nije dovoljna. Sve ovisi o njihovim mogućnostima da razumiju problem, što često dovodi do zakašnjelih intervencija ili do njihovog potpunog izostanka, što bitno ugrožava osnovnu dobrobit i pravovremenu zaštitu djece i mladih. U slučajevima kada je intervencija nužna, a roditelji se s njome ne slažu, odluku donosi sud, što u pravilu slijedi nakon komplicirane i dugotrajne pravne procedure.

Ozbiljni problem u kontinuumu intervencija na koji ukazuju mnogi stručnjaci, institucije i udruženja odnosi se na nedovoljnu komunikaciju između socijalnog i pravosudnog sustava. S time se u vezi predlaže uvođenje nove funkcije sudaca za djecu/mlade kojom bi oni preuzeli u svoju nadležnost poslove koje danas obavljaju suci za obiteljska pitanja. Vjeruje se da bi se time znatno poboljšala usuglašenost mjera koje se poduzimaju prema djeci i mjera koje se poduzimaju prema njihovim roditeljima (npr. u slučaju razvoda, teških obiteljskih sukoba i dr.).

S aspekta održivosti i kontinuiteta raspoloživosti pojedinih odgojnih službi i ustanova, veliki je problem u statusu privatnih institucija koje su u stalnim procesima transformacije i čiji je pravni status upitan. Za razliku od državnih institucija koje imaju izravan kontakt s državnim izvorima financiranja,

privatne institucije se financiraju na lokalnim i često nesigurnim izvorima.

Iako je sustav intervencija u Francuskoj decentraliziran (u pogledu odgovornosti za realizaciju zakonskih odredbi), sve se relevantne zakonodavne odluke donose na nacionalnoj razini. Javnost i stručnjaci zalažu se za višu razinu decentralizacije, smatrajući da bi ona pridonijela širenju lepeze dostupnih socijalnih službi i ustanova, boljem balansu između privatnih i javnih institucija u svakoj zajednici te kvalitetnijoj suradnji između sudionika intervencija. Danas se, naime, događa da se u pojedinim pokrajinama osjeća nedostatak dostupnosti pojedinih intervencija, dok su drugdje pretjerano zastupljene. Lokalne razine ukazuju na potrebu njihova sudjelovanja u donošenju odluka na nacionalnim razinama, što bi se moglo ostvariti putem formiranja federalnog udruženja predstavnika pokrajina.

Zanimljivo je spomenuti da u postojećim službenim statistikama i izvješćima nema raspoloživih

podataka koji bi upućivali na broj recidivista i multirecidivista, što je uobičajen pokazatelj učinkovitosti odgojnih mjera poduzetih prema delinkventnoj populaciji. Budući da se prema mnogoj djeci i mladima istodobno provodi veći broj intervencija, teško je utvrditi i koliko je djece/mladih u određenom trenutku involvirano u socijalne i pravosudne intervencije.

Ukratko, sustav intervencija prema djeci i mladima u riziku i s poremećajima u ponašanju je u stalnim promjenama i izmjenama, njegovi se oblici i sadržaji kontinuirano nadopunjuju, ali izmjene nisu temeljene na znanstvenim verifikacijama učinkovitosti postojećih intervencija, već se u pravilu temelje na iskustvu i političkim ciljevima pojedinih društvenih skupina. Sudeći prema aktualnim raspravama francuskih znanstvenika u području socijalnih i pravosudnih djelatnosti, uskoro će se ta praksa izmijeniti, a evaluacija će u sustavu intervencija doživjeti svoju afirmaciju.

LITERATURA:

- Association du Social en France (2007): Educateur specialise – annexe 1: Referentiel professionnel, www.lesocial.fr, 22. travanj 2008.
- Association Française des Magistrats de la Jeunesse et de la Famille (2002): Les mineurs delinquants dans le monde commun: Un devoir de societe vers une pedagogie de l'espoir, www.rosenczveig.com, 20. travanj 2008.
- Association pour le développement des actions d'insertion (2005): Protection de l'enfance: Cette fiche présente la protection de l'enfance: situations, procédure et contact pour agir, www.adai13.asso.fr, 22. travanj 2008.
- Brizais, R. (1997): L'institution spécialisée: Approche psychosociologique, Paris: Sciences de l'Éducation.
- Code civil (2007): www.legifrance.gouv.fr, 22. travanj 2008.
- de Maillard, J., Roché, S. (2004): Crime and Justice in France : Time Trends, Policies and Political debate, *European Journal of Criminology*, 1, 1, 111-151.
- Direction de la prévention et de l'action sociale (2004): Cellule départementale de traitement des signalements Val de Marne, <http://www.philippefabry.eu/formation.php?f=33>, 23. travanj 2008.
- Dutrénit, J.M. (2005a): Preface to the Special Issue: Evaluation in Social Care in France, *Evaluation Review*, 29 (5), 387-388.
- Dutrénit, J.M. (2005b): Evaluation of Quality in Social Care: Aplus Program, *Evaluation Review*, 29 (5), 441-453.
- Fabry, Ph. (2007): L'organisation de la protection de l'enfance en France, <http://www.philippefabry.eu/formation.php?f=33>, 23. travanj 2008.
- Figuet, A. (1990): Les missions de la protection judiciaire de la jeunesse, *Actualité de la Formation Permanente*, 113, 37-43.
- Grenel, L. (1996): La justice des mineurs, *Lien social*, 374, pp 6.
- Guinard, Y. (2007): Trouble du comportement: les classes dangereuses sous contrôle, In conférence: La fabrique de populations problématiques par les politiques publiques, Nantes, 13 – 15 juin 2007, www.msh.univ-nantes.fr, 20. travanj 2008.
- Institut national de la statistique et des études économiques (2008): *Courrier des statistiques* n° 125 – Dossier spécial Nomenclatures (Nomenclatures sociales et Nomenclatures économiques), www.insec.fr, 10. ožujak 2008.
- La Protection maternelle et infantile, www.hauts-de-seine.net, 12. travanj 2008.
- Lepage-Chabriaux, M. (2005): Evaluation of Children's Stay in Institutions: What is Working?, *Evaluation Review*, 29 (5), 454-466.
- l'Observatoire de l'action sociale décentralisée (2004): Évolution des signalements d'enfants en danger en 2003, www.odas.net, 20. travanj 2008.
- l'Observatoire national de l'enfance en danger (2006): Deuxieme rapport annuel au Parlement et au Gouvernement de l'Observatoire National de l'enfance en danger, Paris: Groupement d'intérêt public, *Enfance maltraitée*.
- Malka, J., Duverger, P. (2003): Les troubles du comportement de l'enfant et de l'adolescent, www.med.univ-angers.fr, 14. ožujak 2008.
- Ministère de la Justice (2007a): Les chiffres de la délinquance des mineurs 2005, www.justice.gouv.fr/art_pix/plaqccd2005.pdf, 24. travanj 2008.
- Ministère de la Justice (2007b): *Annuaire statistique de la Justice*, Édition 2007, www.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10054&ssrubrique=10304article=13743, 15. travanj 2008.
- Ministère de la Justice (2008): *Annuaire statistique de la Justice*, Édition 2008, www.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10054&ssrubrique=10304article=17004, 15. travanj 2008.
- Mucchielli, L. (2004): Regard sociologique sur l'évolution des delinquances juvéniles, leur genèse et leur prévention, *Comprendre*, 5, 199-220.
- Rayssiguier, Y., Jégu, J., LaForcade, M. (2008): *Politiques sociales et de santé: Comprendre et agir*, Paris: Edition de l'école des heutes études en santé publique.
- Roche, S. (2005): The Transferability of Evaluation and the „What Works“ Approach in France, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 11, 297-320.
- Seine-Sant-Denis Conseil Général, <http://www.seine-saint-denis.fr/-Protection-de-l-enfance-ASE-.html>, 20. travanj 2008.
- Wyvekens, A. (2004): The French Juvenile Justice System: Working group on Juvenile Justice, www.esc-eurocrim.org, 20. travanj 2008.
- www.hauts-de-seine.net/solidarites/vie-sociale/foyer-vie/centre-PMI-92

CONTINUUM OF INTERVENTIONS FOR CHILDREN AND YOUTH IN RISK IN FRANCE

SUMMARY

Paper presents review of social and justice interventions for children and youth in risk in France, according to legislation and official statistics of relevant institutions. Continuum of interventions is described from prevention, risk identification, observation and risk assessment to social and justice intervention perspective with the comment of specific social context and definitions of basic concepts. This review presents efforts for ensuring the best quality of protection of children and youth while at the same time protection of the community from unacceptable behaviour is also important. It is a very complex continuum of interventions with numerous qualities (gradation, decentralization, diversity etc.) and weaknesses (lack of cooperation between institutions for children and youth, insufficient standardization of certain professional activities, disparate access to interventions in some parts of the country etc.). Due to that, author presents possible directions in further development of this system.

Key words: *children and youth in risk, continuum, social interventions, justice interventions*

